

YTTRANDE

2012-04-25

Socialdepartementet

103 33 Stockholm

Remissvar angående betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)

Föreningen JAG

Föreningen JAG, Jämlikhet, Assistans, Gemenskap, är en ideell riksförening som bildades 1992. Medlemmarna har alla flera stora funktionsnedsättningar, varav en avser den intellektuella förmågan. Till övervägande del är medlemmarna berättigade till personlig assistans. Drygt 400 av medlemmarna har valt att anlita JAGs eget brukarkooperativ som anordnare för sin personliga assistans.

Sammanfattning

LSS är en rättighetslag och en pluslag, som är avsedd att ge en utsatt grupp i samhället en starkare ställning och som ger rätt till en rad olika insatser, bl.a. personlig assistans. Insatser enligt LSS måste begäras av den enskilde men det finns ingen skyldighet för den enskilde att ansöka om eller ta emot insatser enligt LSS. Lagen infördes för att garantera personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar stöd som kan undanröja hinder i den dagliga livsföringen. Insatserna i LSS ska ses som ett komplement till och inte som ersättning för t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst och de som ingår i LSS personkrets ska precis som andra människor ska de ha rätt att utnyttja t.ex. socialtjänstens och hälso- och sjukvårdslagens resurser (prop. 1992/93:1549 s. 50-51 och s. 60). LSS ska inte innebära några inskränkningar i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt andra lagar (prop. 1992/93:159 s. 45). Detta gäller rättigheter enligt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen såväl som skollagen och föräldrabalken. Det strider mot mänskliga rättigheter – alla människors lika värde och likhet inför lagen - såväl som mot LSS att införa kränkande särregleringar kring hälso- och sjukvård, skolplikt och föräldraansvar för funktionshindrade så som utredningen föreslår i avsnitt 12.10 (8 § 3 st. LSS).

Naturligtvis anser Föreningen JAG att det är viktigt att assistansersättning enbart betalas ut till de personer som har behov av personlig assistans. Vi som är mest beroende av personlig assistans har naturligtvis störst intresse av att det inte ska förekomma fusk med assistansersättningen och att LSS-reformen värnas. Nedan följer en sammanfattning av Föreningen JAGs synpunkter på utredningen.

- Utredaren påstår att inga av de förslag som utredningen lägger fram innebär att enskildas självbestämmande och rättigheter enligt LSS inskränks (se exempelvis sid 19 och sid 21). Detta är helt fel. Det finns förslag som på ett omfattande sätt inskränker just enskildas självbestämmande, mänskliga rättigheter och grundpelarna i LSS. Ett sådant förslag är det om att god man inte ska få arbeta som personlig assistent.

- Utredaren har utrett en fråga som berör alla assistansanvändare utan att representanter från brukarrörelsen har fått vara delaktiga. Våra djupa kunskaper både om att leva med personlig assistans och om assistansreformens utformning och därmed också om vilka konsekvenser olika förslag kan ha har inte alls tagits tillvara.
- Föreningen JAG föreslår att förslaget till 24 § LSS omformuleras så att anordnare ges skyldighet att tillhandahålla all assistans om assistansanvändaren efterfrågar det. Assistansanvändarens frihet att välja att anlita flera olika anordnare får dock inte begränsas.
- Föreningen JAG motsätter sig utredningens förslag till 9 c § punkt 1 LSS respektive 51 kap 16 § punkt 1 SFB. En god man som arbetar som assistent har mycket bättre förutsättningar att kunna säkerställa att assistansen är av god kvalitet. Det absolut viktigaste för att en god man ska kunna utföra sitt uppdrag i den del som avser att sörja för person och bevaka rätt är att han eller hon kan kommunicera med och förstå huvudmannens behov. Hur gode män utses och vem som ska anses vara lämplig som god man regleras redan i föräldrabalken och dessa regler måste gälla lika för alla. Utredningen har inte visat på att gode män som arbetar som assistenter bidrar till fusk eller överutnyttjande av assistansersättningen. Det finns därmed ingenting som rättfärdigar förslaget om att en god man inte ska få arbeta som personlig assistent åt sin huvudman.
- Personliga assistenter omfattas av *arbetstidslagen* och/eller av kollektivavtal. Förslaget till 9 c § punkt 2 respektive 51 kap 16 § punkt 2 SFB bör därför istället utformas så att assistansersättning inte betalas ut för arbetstid som personlig assistent som överstiger den arbetstid som regleras i gällande kollektivavtal eller tillämplig lag (arbetstidslagen).
- Föreningen JAG motsätter sig förslaget till 8 § 3 st. LSS. Alla ska vara lika inför lagen och det finns ingen grund för en sådan särreglering avseende skolplikt och föräldraansvar för barn med funktionsnedsättningar och deras föräldrar som utredaren föreslår. Alla barn i Sverige har redan rätt till den hälso- och sjukvård de behöver och alla barn i skolåldern har skolplikt. Barn med funktionsnedsättningar är barn på samma villkor som alla andra barn och deras föräldrar är föräldrar på samma villkor som alla andra föräldrar.
- JAG instämmer i de förslag som handlar om att Försäkringskassan och andra myndigheter ska få mer resurser för att kunna höja kvaliteten på utredningar avseende assistansersättning samt utöva kontroll. Det är också viktigt att Försäkringskassans informationsskyldighet skärps. Alla som får ett beslut om personlig assistans måste också få information från Försäkringskassan om vad beslutet innebär, exempelvis vad assistansersättningen får användas till och skyldigheten att anmäla förändrade förhållanden.
- Föreningen JAG motsätter sig förslaget om införande av tredje stycket i 110 kap 46 § SFB. Assistansanvändare har ingen skyldighet att lämna information om exempelvis civilstånd eller inkomstförhållanden till sin assistansanordnare. Det är därför orimligt att ålägga assistansanordnare en anmälningsskyldighet gentemot Försäkringskassan avseende sådana förhållanden.
- Utredaren har inte gjort någon konsekvensanalys avseende hur förslagen påverkar assistansanvändare trots att det är de som i första hand påverkas av förändringar i LSS och SFB.
- JAG motsätter sig de förslag som påverkar assistansanvändares valfrihet, självbestämmande och integritet samt de förslag som genom sin utformning och motivering pekar ut assistansanvändare och deras anhöriga, gode män och assistenter som kriminella.
- JAG reagerar kraftigt mot den fördomsfullhet som genomsyrar hela utredningen. Utredningen får alla assistansanvändare och deras anhöriga, gode män och assistenter att framstå som fuskare, vilket är en skev bild. Utredningen väcker gamla fördomar om att det skulle vara fult och skamligt med funktionsnedsättningar.

- Föreningen JAG motsätter sig att det finns flera förslag i utredningen som tycks utgå ifrån att personlig assistans endast ges i hemmet, såsom förslagen om inspektioner i hemmet och att lagen om husligt arbete ska vara tillämplig för alla personliga assistenter.

Allmänt om utredningen

JAGs medlemmar känner sig kränkta och misstänkliggjorda av den bild av assistansanvändare och deras anhöriga som målas upp i utredningen. Vi känner inte igen oss i bilden av att vara ute efter att sko oss på assistansersättningen. JAGs medlemmar och alla andra med assistansbehov har kämpat hårt för att få sina liv och sin assistans att fungera på ett bra sätt. Många av oss skulle aldrig ha kommit så långt och levt det liv vi lever idag om det inte vore för våra anhöriga som har kämpat för våra mänskliga rättigheter. Innan assistansreformen kom 1994 var det anhöriga som stod för nästan allt stöd till personer med omfattande funktionsnedsättningar, alternativet var att bo på institution. Detta gjorde våra anhöriga nästintill obetalt och oftast på bekostnad av att själva kunna förvärsarbeta. Med assistansreformen kom en frihet och möjlighet för personer med omfattande funktionsnedsättningar att leva på samma sätt som andra och att kunna delta i samhället. Men det var inte bara en enorm förbättring av livskvaliteten för personer med funktionsnedsättningar utan också för anhöriga, som fram till 1994 i många fall utfört den ”personliga assistansen” själva och oavlönat. I och med assistansreformen kunde anhöriga gå tillbaka ut i arbetslivet i sina tidigare yrken eller fortsätta arbeta som personliga assistenter men med lön och anställningstrygghet och utan att behöva arbeta dygnet runt.

För JAGs medlemmar är engagerade anhöriga ett oerhört viktigt stöd och en stor trygghet. Familjen finns alltid där och har en övergripande bild av behovet av stöd, vilket ger kontinuitet i den personliga assistansen. För många medlemmar är den ursprungliga familjen det enda nära stöd de har i sitt liv.

Utredningens bild av assistansanvändare och anhöriga verkar dock vara en annan. ”Att öka antalet beviljade assistanstimmar blir ett mål för alla aktörer – assistansanordnare som får ökad vinst, brukare som kan få ett ekonomiskt överskott samt personliga assistenter som kan få ökad inkomst” (SOU 2012:6 sid. 349). Detta citat visar tydligt hur utredaren ser på rätten till personlig assistans. Med den utgångspunkten kan det inte bli något annat än ett snedvridet resultat av utredningen. Behovet av personlig assistans är ingenting som man väljer utan assistansen är en nödvändighet för att kunna leva. Föreningen JAGs erfarenhet är inte att ”alla aktörer” har som mål att driva upp antalet assistanstimmar. Att påstå att assistansanvändare och deras anhöriga bara är ute efter att tillförskaffa sig så många assistanstimmar som möjligt för att sko sig på assistansersättningen är helt befängt och kränkande. Det finns onekligen fall av fusk med assistansersättningen men dessa fall är undantaget - inte regeln. Föreningen JAG vill självklart att regeringen lyckas komma till rätta med fusket. Men vissa av de förslag som utredningen lägger får omfattande negativa konsekvenser för oss som inte fuskar.

Utredaren har utrett en fråga som berör alla assistansanvändare utan att någon representant från brukarrörelsen har fått vara delaktig. Visserligen utsågs en referensgrupp med fem deltagare från brukarorganisationerna, men denna grupp kallades endast till tre informationsmöten, varav det ena ägde rum innan arbetet kommit igång och behandlade endast direktiven, och det sista efter det att utredningsarbetet avslutats. Inget material lämnades ut till organisationerna inför något av mötena. Brukarrörelsen har därför inte haft någon möjlighet att medverka på ett konstruktivt sätt. Våra djupa kunskaper både om att leva med personlig assistans och om assistansreformens utformning och därmed också om vilka konsekvenser olika förslag kan ha har inte alls tagits tillvara.

Utredaren påstår att inga av de förslag som läggs fram i utredningen innebär att enskildas självbestämmande eller rättigheter enligt LSS inskränks (se exempelvis sid 19 och sid 21). Detta är helt fel. Det finns förslag som på ett omfattande sätt inskränker just enskildas självbestämmande, mänskliga

rättigheter och grundpelarna i LSS. Ett sådant förslag är det om att god man inte ska få arbeta som personlig assistent åt sin huvudman.

Många av utredningens förslag drabbar främst personer som tillhör personkrets 1 och 2 trots att denna grupp knappt är med bland de fall av fusk som utredningen kartlagt.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

LSS är en rättighetslag och en pluslag, som är avsedd att ge en utsatt grupp i samhället en starkare ställning, och som ger rätt till en rad olika insatser, bl.a. personlig assistans. Insatser enligt LSS måste begäras av den enskilde men det finns ingen skyldighet att ansöka om eller ta emot insatser enligt LSS. Lagen infördes för att garantera personer med omfattande och varaktiga funktionsnedsättningar stöd som kan undanröja hinder i den dagliga livsföringen. Insatserna i LSS ska ses som ett komplement till och inte som ersättning för t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst och de som ingår i LSS personkrets ska precis som andra människor ha rätt att utnyttja t.ex. socialtjänstens och hälso- och sjukvårdslagens resurser (prop. 1992/93:159 s. 50-51 och s. 60). LSS ska inte innebära några inskränkningar i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt andra lagar (prop. 1992/93:159 s. 45). Detta gäller rättigheter enligt hälso- och sjukvårdslagen och socialtjänstlagen såväl som skollagen och föräldrabalken. Föräldrabalken och dess regler om gode män gäller för alla i samhället. LSS ska som sagt inte innebära några inskränkningar i de rättigheter som den enskilde har enligt andra lagar och detta torde gälla även rätten till en god man, som regleras i FB.

Målsättningen med LSS är att främja alla människors jämlikhet i levnadsvillkoren och fulla delaktighet i samhällslivet. Den enskilde ska få möjlighet att leva som andra. Detta slås fast i 5 § LSS och i propositionen till samma lag kan man läsa att *"[m]ålet med insatserna enligt den nya lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) skall vara att främja människors jämlikhet i levnadsvillkoren och fulla delaktighet i samhällslivet. Verksamheten skall enligt lagen vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet."* (prop. 1992/93:159 s. 44). LSS ger personer med funktionsnedsättningar friheten att leva sina liv på samma villkor som alla andra i samhället.

Genom att personer med omfattande funktionsnedsättningar får rätt till personlig assistans ges också en möjlighet att leva ett liv som bygger på just dessa värden. Ett liv som man själv styr, på samma villkor som alla andra i samhället. LSS grundas på en humanistisk människosyn, vilket beskrivs såhär i propositionen *"den humanistiska människosynen innebär att människan alltid är att betrakta som en individ med ett värde i sig. Ingen människa är mer värd än någon annan. En ovillkorlig respekt för människovärdet förändras inte av grad eller art av funktionsnedsättning. Den människa som har ett svårt handikapp får aldrig betraktas som "föremål för åtgärder", utan ska ses som en individ med rättigheter"*. (prop. 1992/93:159 s. 43)

Det är viktigt att inte tappa bort just detta – den humanistiska människosynen och att det är individuella människor det handlar om. LSS kom till för att ge personer med omfattande funktionsnedsättningar möjlighet att leva sitt liv på samma villkor som andra i samhället och lagstiftaren gjorde det tydligt att för att lagens syfte skulle kunna uppfyllas så kan lagen inte innehålla för mycket detaljregleringar eftersom *"[m]änniskor är olika. Förhållanden och önskemål är olika i olika familjer. Förutsättningarna skiljer sig i olika delar av landet. Därför fungerar detaljreglering dåligt"*. (prop. 1992/93:159 s. 43). Utredaren förespråkar mer detaljreglering i LSS för att lagen ska bli mer rättssäker och förutsägbar. JAG menar att detta inte är genomförbart utan att tappa bort det som är syftet med LSS. Det går inte att detaljreglera så att assistansberättigade exempelvis får ett visst antal timmars assistans för en viss funktionsnedsättning, ett visst syndrom etc. eftersom funktionsnedsättningen resulterar i olika behov av assistans i den dagliga livsföringen för olika personer. Assistansanvändare är personer med funktionsnedsättningar – inte funktionsnedsättningar.

Även i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar stadgas att alla människor ska ha rätt att leva i samhället med lika valmöjligheter och att personer med funktionsnedsättningar ska ha samma rätt som andra att delta i samhället. FN-konventionen garanterar att ingen ska tvingas till särskilda boenden och att alla ska ha rätt till sådant stöd som är nödvändigt för att delta i samhället.

Yttrande över utredningens förslag

Skärpta krav för tillstånd – 12.1 – och återkallelse av tillstånd – 12.2

JAG instämmer i allt väsentligt i utredningens förslag.

Skyldighet att tillhandahålla all assistans – 12.3

JAG motsätter sig delvis förslaget om införande av 24 § LSS eftersom det måste vara upp till assistansanvändaren om han eller hon vill köpa all assistans av en och samma anordnare eller av flera olika. Exempelvis kan en assistansanvändare vilja anlita någon av kommunens assistenter under de timmar han eller hon går i skolan eller vistas på daglig verksamhet och en privat anordnare under övrig tid. Genom att kräva att en och samma anordnare alltid måste anordna all assistans fråntas assistansanvändaren den valfriheten.

Vi instämmer i att det är ett problem att vissa anordnare enbart åtar sig att anordna de ”billiga” assistanstimmarna och att det är angeläget att komma tillrätta med detta. Men det får inte begränsa assistansanvändares valfrihet att anlita fler än en assistansanordnare eller både en privat assistansanordnare och kommunen.

Föreningen JAG föreslår att kravet i 24 § LSS omformuleras så att anordnare ska ha skyldighet att tillhandahålla all assistans om assistansanvändaren efterfrågar det samtidigt som assistansanvändaren ska ha frihet att välja flera anordnare och att ingen anordnare är skyldig att anordna mer assistans än vad de kommit överens om med assistansanvändaren. Det behöver förtydligas vad som avses med att ”tillhandahålla all assistans”, eller ”lämna all assistans” som det står i författningskommentaren. Räknas exempelvis timmar som en anordnare köper in från kommunen som tillhandahållande av assistans? Är ”all assistans” de timmar som försäkringskassan eller kommunen beslutat om eller är det de timmar som assistansanvändaren anlitar anordnaren för att anordna/de timmar assistansanvändaren väljer att utnyttja (det finns inget krav på att använda alla beviljade assistanstimmar)?

Utbetalning av assistansersättning – 12.4

JAG instämmer i allt väsentligt till förslaget

Uppgiftsskyldighet – 12.5

JAG instämmer i allt väsentligt till förslaget om uppgiftsskyldighet för arbetsgivare i 9 e § LSS men vi motsätter oss uppfattningen om att anordnaren skulle ha större möjligheter än assistansanvändaren att redovisa när assistans utförts och av vem. Det är åt assistansanvändaren som assistansen utförs och han eller hon är därför den som vet bäst om assistans utförts och av vem.

Krav på den som anställs som personlig assistent – 12.6

JAG motsätter sig förslaget i de delar som avser 9 c § punkt 1 och 2 LSS respektive 51 kap 16 § punkt 1 och 2 SFB.

Förslaget om att god man inte ska kunna arbeta som personlig assistent åt sin huvudman, 9 c § punkt 1 LSS och 51 kap 16 § punkt 1 SFB.

Föräldrabalken och dess regler om god man gäller på samma villkor för alla i samhället. LSS ska som sagt inte innebära några inskränkningar i de rättigheter som den enskilde har enligt andra lagar och detta torde

gälla även rätten till en god man, som regleras i FB. En god man som inte sköter sitt uppdrag på tillfredställande sätt bör anmälas till överförmyndarnämnden som har att ta ställning till om han eller hon har misskött sitt uppdrag. För att få vara god man måste man vara en rättrådig person och lämplig för uppdraget och det finns också regler om att man inte får vara god man om man är jävig. Kombinationen god man och assistent har dessutom redan prövats av Hovrätten för Skåne och Blekinge som ansåg att det inte per automatik uppstår jäv bara för att en person har båda dessa roller (mål nr ÖÅ 127-08). Även Hovrätten för övre Norrland har i beslut den 22 november 2002 (ÖÅ 130-02) kommit fram till att de rättshandlingar som den personliga assistenten utförde var kopplade till arbetsgivaren, inte huvudmannen, varför det inte var fråga om någon i 12 kap 8 § FB avsedd jävssituation. Utredarens vaga argument om att det skulle uppstå en jävssituation enbart på grund av att en god man arbetar som personlig assistent hos sin huvudman håller inte.

Utredaren anser att det är ett problem med att den gode mannen ska underteckna tidsredovisningar för den tid som han eller hon arbetat som personlig assistent. Det finns andra lösningar på det problemet, som inte påverkar assistansanvändarna negativt, exempelvis att anordnaren eller arbetsledaren åläggs att vidimera tidsredovisningar för när den gode mannen arbetat som assistent.

En av de grundläggande principerna i LSS är att den assistansberättigade själv ska få avgöra vem/vilka som ska arbeta som ens personliga assistenter. ”Den enskilde bör ha ett avgörande eller mycket stort inflytande på vem som anställs som personlig assistent. Den enskilde ska också ha ett stort inflytande över när och hur hjälpen ska ges, dvs. kunna bestämma över sin livssituation”. (prop. 1992/93:159 s. 174). Detta hänger ihop med självbestämmandet och integriteten – att själv avgöra vem som ska assistera eftersom det är integritetskänsliga behov som man behöver assistans med. Men det hänger också ihop med kvaliteten på assistansen – att själv kunna välja de assistenter som man anser vara de bästa assistenterna. För de som har stora behov av assistans med bl.a. kommunikation, vilket många av JAGs medlemmar har, så är det livsavgörande med personliga assistenter som förstår ens kommunikation och kan tolka en. Det är naturligtvis minst lika viktigt att ha en god man som besitter dessa egenskaper.

JAGs medlemmar utövar självbestämmande med hjälp av legal företrädare, för barn är detta vårdnadshavare och för vuxna god man eller ombud. Brukarkooperativet JAG är uppbyggt på principen att medlemmarnas legala företrädare är väl insatta i den personliga assistansen för att kunna garantera medlemmarnas livskvalitet såväl som kvaliteten på assistansen. För att kunna vara insatt i assistansen och hur denna utförs arbetar företrädarna oftast som assistenter regelbundet. Drygt 400 av Föreningen JAGs medlemmar har valt att anlita Brukarkooperativet JAG som assistansanordnare och de allra flesta vuxna medlemmar har en god man. Av dessa är det ca 85 % som också valt att anlita sin gode man som personlig assistent. Omfattningen av hur mycket eller hur ofta medlemmarnas företrädare arbetar som personliga assistenter varierar. Utredningens förslag skulle radera Föreningen JAGs modell för självbestämmande och skulle innebära en kraftigt försämrad kvalitet på den personliga assistansen såväl som på livet i stort för JAGs medlemmar.

För att kunna sörja för person och tillvarata huvudmannens rättigheter måste den gode mannen känna honom eller henne väl och kunna tolka huvudmannens kommunikation som består av exempelvis kroppsspråk eller andra sätt att uttrycka sin vilja. En förutsättning för att *själv kunna bestämma över sin livssituation* är alltså att man har en god man som kan tolka ens vilja. För att kunna tolka sin huvudmans vilja är det en stor fördel att vara delaktig i assistansen genom att arbeta som personlig assistent. En god man som arbetar som personlig assistent får en övergripande insyn i assistansen och förutsättningar för att kunna hjälpa sin huvudman till självbestämmande. En god man som arbetar som assistent har möjlighet att kontrollera att övriga assistenter arbetar de timmar som de rapporterar osv, vilket kan vara omöjligt för en helt utomstående god man att kontrollera.

Utredaren menar att en god man inte kan utföra sitt uppdrag i den del som handlar om att bevaka att huvudmannen får den assistans som han eller hon har rätt till om den gode mannen själv arbetar som assistent. Vi menar tvärtom att en god man som arbetar som assistent och därmed är mycket nära den assistansberättigade, genom sin möjlighet att kommunicera direkt med den assistansberättigade, har mycket bättre förutsättningar att kunna säkerställa att assistansen är av god kvalitet. Samhällets krav på gode män måste utgå ifrån huvudmannens bästa och inget annat. Det absolut viktigaste för att en god man ska kunna utföra sitt uppdrag är att han eller hon kan kommunicera med och förstå huvudmannens behov.

Föreningen JAG vill förtydliga att det framförallt är personer med omfattande behov av assistans som också har en god man. Assistans dygnet runt innebär minst fem assistenter och dessutom flera vikarier och det är alltså inte enbart den gode mannen som arbetar som personlig assistent för huvudmannen. För att ha kontroll på assistansens kvalitet är det mycket värdefullt om den gode mannen kan utföra vissa assistanstimmar regelbundet.

En god man som inte finns i vardagen på samma sätt som assistenter gör förlorar till slut möjligheten att vara ett bra beslutsstöd för sin huvudman och kan inte se huvudmannens behov och därmed inte heller sörja för att hans eller hennes rättigheter tillvaratas. Det är en sak att sköta huvudmannens ekonomi utan att vara närvarande i hans eller hennes vardag men det är näst intill omöjligt att fullgöra sitt uppdrag i de delar som avser att sörja för person och tillvarata rätt.

JAGs medlemmar framförde sin oro för att inte själva få välja vem som ska vara god man redan när denna fråga utreddes 2004. I de remissvaren beskrev medlemmarna en stor oro för att förlora sin möjlighet till självbestämmande om den gode mannen inte fick vara kvar i assistansen. Medlemmarna beskrev sina behov av att ha en god man i sin vardag som kan tolka den kommunikation de har och som har insyn i assistansen. Medlemmarna beskrev också hur deras självbestämmande möjliggjordes av att deras gode män fanns i assistansen och att de var oroliga för att assistansen inte skulle utformas utifrån deras behov om den gode mannen inte var närvarande.

Förslaget om att god man inte får arbeta som assistent kan, om det blir verklighet, innebära det att assistansanvändare med de största behoven av assistans och av stöd av en god man kommer att bli tvingade att lägga sitt liv och hela sin tillvaro i händerna på en person som de inte kan kommunicera med och som därför omöjligt kan tillvarata deras rättigheter eller sörja för deras person. Det andra alternativet som vi ser att förslaget skulle kunna leda till är att många gode män skulle arbeta ideellt som personliga assistenter utan att vara anställda. Detta skulle innebära försämringar för den assistansberättigade vars gode man mister de möjligheter till fortbildning och annat stöd som en anställd personlig assistent kan få. De flesta gode män som tappar sitt yrke som personlig assistent är kvinnor, som då är tillbaka där de var innan assistansreformen – utan inkomst och pensionspoäng.

I utredningens genomgång av det fusk som förekommer eller har förekommit så nämns inte gode män i något sammanhang. Utredningen har inte över huvud taget visat på att gode män som arbetar som assistenter bidrar till fusk eller överutnyttjande av assistansersättningen. Det finns ingenting som motiverar förslaget om att en god man inte ska få arbeta som assistent åt sin huvudman. Utredningen har inte heller gjort någon konsekvensanalys av förslaget för att se vad det får för effekter för assistansanvändare. Som vi har visat ovan står den inverkan som förslaget skulle få på enskildas liv inte alls i proportion till det man möjligen tänker sig att uppnå med bestämmelsen. Att argumentera att det är för att stävja fusk som utredningen föreslår att man inte ska få vara både god man och personlig assistent håller inte eftersom det inte finns något som tyder på att det är gode män som bidrar till fusk eller överutnyttjande av assistansersättningen.

Mot bakgrund av ovanstående så finns det ingenting som rättfärdigar förslaget om god man inte ska få arbeta som personlig assistent åt sin huvudman. Förslaget får en orimligt stor negativ inverkan på enskildas rätt till självbestämmande och valfrihet samt på kvaliteten i den personliga assistansen utan att syfta till att minska fusk eller oegentligheter med assistansersättningen.

Förslaget till 110 kap 5 § SFB innebär att god man, förvaltare och ombud ska lämna uppgifter om faktiska förhållanden på heder och samvete. Samtidigt innebär förslaget om att samma personer inte ska kunna arbeta som personliga assistenter att de i princip avskärs från möjligheten att kunna lämna sådana uppgifter på annat sätt än genom andrahandsuppgifter från de personliga assistenterna.

Vilka ombud avses i den del av förslaget som avser ombud? Ska man inte få arbeta som personlig assistent om man har en fullmakt att företräda den assistansberättigade på bostadsrättsföreningens årsmöte? Ska man inte få arbeta som assistent om man har en fullmakt att hämta ut ett paket på posten åt den assistansberättigade? I båda dessa fall är man per definition ombud men det kan rimligtvis inte ha varit dessa fall utredaren hade i åtanke.

Arbets tid för personliga assistenter, 9 c § punkt 2 LSS och 51 kap 16 § punkt 2 SFB

Arbetstiden för de allra flesta personliga assistenter regleras i kollektivavtal eller, om kollektivavtal inte finns, i arbetstidslagen. I likhet med andra arbetstagare i Sverige omfattas alltså personliga assistenter av *arbetstidslagen* och/eller av kollektivavtal. Personlig assistent är ett yrke som alla andra och personliga assistenter ska ha samma rättigheter och skyldigheter som alla andra på arbetsmarknaden. Föreningen JAG anser att inga personliga assistenter ska jobba mer än vad som är tillåtet enligt gällande arbetstidsregler och att detta ska gälla för alla assistenter oavsett om de är anhöriga till assistansanvändaren eller inte. Utredningens förslag i den del som avser arbetstiden för personliga assistenter bygger på arbetstidsreglerna i lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbetet ("lagen om husligt arbete"), även kallad piglagen, trots att denna lag inte är tillämplig. I nuläget är lagen om husligt arbete endast tillämplig för personliga assistenter som är anställda direkt av den assistansberättigade själv. Det vore rimligare att föreslå att assistansersättning inte betalas ut för arbetstid som personlig assistent som överstiger den arbetstid som regleras i gällande kollektivavtal eller tillämplig lag (arbetstidslagen).

Föreningen JAG anser att samma arbetsrättsliga regler ska gälla för personliga assistenter som för alla andra arbetstagare i Sverige. Assistenternas arbetstid kan omöjligt regleras inom ramen för SFB eller LSS, som är en rättighetslag för personer med omfattande funktionsnedsättningar. Att införa arbetstidsregler som innebär en försämring för de allra flesta personliga assistenter är helt orimligt och strider mot gällande arbetsrättsliga regler och rätten för arbetsmarknadens parter att avtala om arbetstid.

Lagen om husligt arbete avser arbete som utförs i någon annans hem, vilket inte är tillämpligt på arbete som personlig assistent eftersom arbetsplatsen för de personliga assistenterna är där assistansanvändaren befinner sig. Lagen om husligt arbete är avsedd att reglera arbetstiden för arbetstagare som utför arbete i någon annans hem, såsom barnflickor och hembiträden.

Förslaget och hur det skulle genomföras om det blir verklighet är väldigt otydligt och kommer så som det nu är utformat att leda till stor osäkerhet för både personliga assistenter och arbetsgivare. I motiveringen till förslaget saknas helt ett resonemang eller förslag kring till hur den föreslagna 9 c § punkt 2 LSS respektive 51 kap 16 § punkt 2 SFB ska stå i relation till de kollektivavtal som finns för personliga assistenter. Det är mycket otydligt hur lagen om husligt arbete i övrigt ska tillämpas och tolkas för personliga assistenter. Dessutom måste det förtydligas att 9 c § punkt 2 LSS respektive 51 kap 16 § punkt 2 SFB endast avser arbete som arbetstagaren utför som personlig assistent i arbetsgivarens verksamhet. D.v.s. att arbete hos andra arbetsgivare inte räknas in i den arbetstid för vilken assistansersättning kan betalas ut enligt förslaget. Det ansvar som arbetsgivare har för att arbetstidsreglerna följs gäller enbart för

det arbete som en anställd utför i arbetsgivarens verksamhet, vilket måste förtydligas i förslaget, jmf prop. 1994/95:77 s. 23, specialmotiveringen till nuvarande 9 s § st. 3 LSS.

Närstående som personliga assistenter – 12.7

Förslaget till 9 d § LSS och 51 kap 16 a § SFB inkräktar på den personliga integriteten och det finns en del praktiska problem med förslaget, exempelvis att man inte är bunden till hemmet när man har personlig assistans utan tvärtom. Det finns därför ingenting som säger att assistansanvändare är hemma när Försäkringskassan kommer på oanmält besök. Det inte heller säkert att man har assistans just när Försäkringskassan kommer på besök och det finns i så fall inte mycket att inspektera.

I den föreslagna 110 kap 52 § SFB står det att assistansersättningen kan dras in om den assistansberättigade bryter mot villkor enligt 51 kap 16 § a SFB om inspektion av assistansen. Vi anser att det är otydligt om det endast är samtycket till inspektion som avses här eller om förslaget innebär att assistansersättningen ska kunna dras in om den assistansberättigade inte är hemma vid en oanmald inspektion av Försäkringskassan. Det är viktigt att det framgår tydligt i eventuella regler kring inspektioner i hemmet att man som assistansanvändare inte förväntas vara hemma och vänta på inspektion. Det får inte heller vara så att man ska behöva vara orolig för att förlora sin assistansersättning om man inte är hemma eller inte har assistans när inspektörerna kommer på oanmält besök. Assistansanvändare får inte misstänkliggöras på sådana grunder.

Förslaget är oklart vad gäller kravet på att anhöriga måste vara anställda av kommunen om assistansanvändaren inte samtycker till inspektioner i hemmet. Hur ska en sådan bestämmelse tillämpas om kommunen har lagt ut sin assistansverksamhet på entreprenad och inte anställer några personliga assistenter? Ett annat problem med förslaget är att kommunerna tillämpar kollektivavtal som ger anhöriga sämre arbetsvillkor än övriga assistenter. Dessutom skulle det vara omöjligt att garantera att anhöriga assistenter, om de är anställda av kommunen, får tillgång till samma utbildningar och handledning m.m. som övriga assistenter.

I fuskdebatten i media och i utredningen utmålas alla anhöriga/närstående till personer med funktionsnedsättningar som kriminella utan moral som bara är ute efter att sko sig på sina anhöriga. Detta är naturligtvis en bild som endast stämmer in på ett litet fåtal personer. I allmänhet så är anhöriga de allra bästa assistenterna och anhöriga till personer med stora funktionsnedsättningar gör dessutom oftast ett väldigt stort jobb utöver sin eventuella anställning som personlig assistent. Utan alla anhöriga som slåss dagligen för funktionshindrades rättigheter till ett gott liv skulle personlig assistans inte finnas som en rättighet idag.

Återkrav av assistansersättning – 12.8

Det måste vara ännu tydligare i 108 kap 9 a § att återbetalningsskyldighet för assistansanordnare enbart kan uppstå om anordnaren vetat att assistansersättningen betalades ut på felaktiga grunder eller inte använts till personlig assistans. Försäkringskassans beslut om assistansersättning ligger till grund för assistansanordnarens uppdrag att anordna personlig assistans och assistansanordnare måste kunna lita på det beslut som Försäkringskassan fattat. Om assistansanordnare inte vågar lita på Försäkringskassans beslut finns det en risk att vi assistansanvändare blir utsatta för en extra ”utredning” av våra behov från assistansanordnaren inför ett uppdrag att anordna personlig assistans, vilket skulle vara både integritetskränkande för assistansanvändare och skapa en rättsosäkerhet.

Förutsättningar för retroaktiv ersättning – 12.9

JAG instämmer i allt väsentligt i förslagen.

Barn ska garanteras vård, habilitering och utbildning – 12.10

Naturligtvis anser vi att alla barn ska ha rätt till vård, habilitering och utbildning men vi motsätter oss

utredningens förslag i 8 § 3 st. LSS. Alla barn i Sverige har redan rätt till den hälso- och sjukvård de behöver och alla barn i skolåldern har skolplikt – barns rättigheter och föräldrars skyldigheter i dessa avseenden är reglerat i exempelvis hälso- och sjukvårdslagen, skollagen, föräldrabalken och socialtjänstlagen. Föräldrar ansvarar för barnens hälsa och skolgång och om föräldrarna inte fullgör sitt ansvar i detta avseende så ska de ställas till svars enligt samma regler som gäller för alla andra i samhället. Barn med funktionsnedsättningar är barn på samma villkor som alla andra barn och deras föräldrar är föräldrar på samma villkor som alla andra föräldrar. Vi ser därför inte behovet av en specialreglering avseende skolplikt och föräldraansvar för barn med funktionsnedsättningar och deras föräldrar.

LSS är som sagt en rättighetslag och insatserna i LSS ska ses som ett komplement till och inte som ersättning för t.ex. habilitering, rehabilitering och socialtjänst. De som ingår i LSS personkrets ska precis som andra människor ha rätt att utnyttja t.ex. socialtjänstens och hälso- och sjukvårdslagens resurser och LSS ska inte innebära några inskränkningar i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt andra lagar. Oftast behövs dessutom den personliga assistansen för att barn med omfattande funktionsnedsättningar ska kunna tillgodogöra sig utbildning, vård och habilitering.

I skollagen finns regler om skolplikt och dessa regler gäller för alla barn som är bosatta i Sverige. Alla barn har samma plikt och samma rätt att gå i skolan. I Hälso- och sjukvårdslagen regleras rätten till hälso- och sjukvård för alla. Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Målet vilket innebär att det skall vara möjligt för alla – oavsett var de bor i landet – att vid behov och på lika villkor få del av hälso- och sjukvårdens tjänster. Landstingen ansvarar för hälso- och sjukvården, som också innefattar habilitering och hjälpmedel.

Alla människor ska vara lika inför lagen och det finns ingen grund för att i LSS införa kränkande särregleringar avseende skolplikt och föräldraansvar för funktionshindrade. Om ett barn inte fullgör sin skolplikt eller inte får den vård eller omsorg som han eller hon behöver så är det ovanstående lagar som är tillämpliga och det faller ofta på socialtjänsten att utreda om det är så att föräldrarna brustit i sitt föräldraansvar genom att inte tillse att barnet fått den vård eller habilitering etc. som han eller hon har behov av.

Vad avses egentligen med att ”ta det som står till buds” som det uttrycks i förslaget till 8 § 3 st. LSS? Det måste rimligtvis vara så att även barn med funktionsnedsättningar har rätt till den vård, habilitering och skolgång som de har behov av utan att behöva nöja sig med det som bjuds. Föreningen JAG anser att det är oklart hur förslaget ska tolkas i denna del. Barn med funktionsnedsättningar och deras föräldrar måste ha samma valfrihet som alla andra vad gäller skola och habiliteringsmetoder etc.

Utredningen menar på allvar att det skulle vara ett stort och allmänt förekommande problem att föräldrar till barn med stora funktionsnedsättningar håller barnen hemma från skolan för att få fler assistanstimmar eller att föräldrarna nekar barnen vård och habilitering för att deras funktionsnedsättningar ska försämrats/inte förbättras och därigenom ge fler assistanstimmar. Förslaget och dess motivering är mycket kränkande för både barn och föräldrar. Att föräldrar inte önskar sina barn allt gott i livet är sällsynt, och det gäller för alla barn.

En reglering som den föreslagna skulle leda till att samhället får större rätt än föräldrarna att bestämma vad som är bäst för barnen och föräldraansvaret urholkas. Vi fruktar att förslaget kommer leda till att föräldrar tvingas skicka sina barn på exempelvis korttidshem även när detta inte är bra för barnens hälsa. Många av JAGs barnmedlemmar har väldigt omfattande funktionsnedsättningar och är extremt sårbara vilket ibland innebär att miljön på ett korttidshem, att vistas tillsammans med ett flertal andra barn i en okänd miljö, innebär att barnen riskerar livet. Många barn som exempelvis har stora problem med epilepsi måste oftare än andra barn stanna hemma från skolan p.g.a. att de krampat och mått dåligt under natten.

Ska föräldrar vara rädda för att låta sina barn stanna hemma från skolan när de egentligen inte mår bra eller inte har ork att gå dit bara för att föräldrarna annars ses som fuskare av samhället?

Det är inte förenligt med varken LSS eller annan lagstiftning att införa andra krav på assistansanvändare och deras föräldrar än de som ställs på övriga samhällsmedborgare avseende föräldraansvar och skolplikt.

Myndighetssamarbete – 12.11

JAG instämmer i stort i förslagen.

Bemyndigande att utfärda föreskrifter – 12.12

Föreningen JAG anser att det är viktigt att LSS och dess intentioner ligger till grund för eventuella föreskrifter på området och att brukarrörelsen ges möjlighet att delta i utformandet av föreskrifterna.

Förslag för att förbättra rutiner och kontroll hos Försäkringskassan – 13

JAG instämmer i förslagen om att Försäkringskassan ska öka sin kontroll och välkomnar särskilt förslagen om att det första beslutet om assistans ska vara baserat på en bättre utredning samt att tvåårsomprövningarna endast ska vara prövningar av förändrade förhållanden. Vi anser dessutom att det är viktigt att Försäkringskassans informationsskyldighet avseende assistansersättning skärps. Alla som får ett beslut om personlig assistans måste också få information från Försäkringskassan om vad beslutet innebär, exempelvis vad man får använda assistansersättningen till och skyldigheten att anmäla förändrade förhållanden.

Förslag till ändring i 110 kap 46 § 3 st. SFB

Det är väldigt oklart vad som krävs och förväntas av assistansanvändare och assistansanordnare i och med detta förslag. Assistansanvändare har ingen skyldighet att lämna information om exempelvis civilstånd eller inkomstförhållanden till sin assistansanordnare. De förhållanden som assistansanvändare enligt 110 kap 46 § SFB har skyldighet att anmäla till försäkringskassan har inget direkt samband med anordnarens uppdrag att anordna personlig assistans. Uppdraget att anordna personlig assistans baseras på assistansbeslutet från Försäkringskassan och påverkas inte av exempelvis assistansanvändarens hälsotillstånd eller inkomstförhållanden. Föreningen JAG anser att förslaget om att anordnare ska ha en anmälningsskyldighet avseende assistansanvändares privata förhållanden inkräktar på assistansanvändares integritet och rätt till privatliv. Dessutom är det oklart vilka krav som ställs på assistansanvändare och anordnare i och med förslaget. Innebär förslaget att anordnare får en skyldighet att ta reda på förändrade förhållanden utan en motsvarande rättighet att faktiskt få ta del av sådan information? Lagstiftaren kan inte rimligen ålägga assistansanvändare en generell skyldighet att till assistansanordnare anmäla ändrade förhållanden i privatlivet, som inte föranlett ändrat beslut om assistansersättning. Föreningen JAG vill för tydlighets skull tillägga att inte heller de personliga assistenterna har rätt att vidareförmedla information om assistansanvändarens privatliv till Försäkringskassan, eftersom sådan information omfattas av sekretessreglerna.

Konsekvensanalys – 14

Varför har utredaren inte tittat på konsekvenserna för assistansanvändare som är de som i första hand är berörda av utredningen?

Det särskilda yttrandet

Föreningen JAG är glada att utredaren valde att inte föra fram de idéer som Peter Sjöquists utvecklar i det särskilda yttrandet. Sjöquist föreslår att det vore lämpligt att behovsbedömningen sker i hemmet, där assistansen sedan ska utföras. Vi vill återigen poängtera att assistans inte enbart ges i hemmet utan var än assistansanvändaren befinner sig. Personlig assistans ges exempelvis på arbetet, i skolan, i daglig verksamhet samt under resor och andra aktiviteter. Sjöquist skriver också att för att dämpa kostnader för personlig assistans bör åtgärder vidtas för att begränsa insatsen så att den ger mest nytta för insatta

resurser. Vad menar Sjöquist med nytta i det här fallet? För oss är nyttan med personlig assistans möjligheten till självbestämmande, valfrihet och en god livskvalitet. Helt enkelt möjligheten att delta i samhället. Nyttan som Sjöquist beskriver är att assistansanvändare ska tvingas att välja gruppboende för att det påstås bli billigare för samhället, vilket det långtifrån alltid blir. Han tillägger också att det skulle ge en ökad kvalitet för de med de mest omfattande behoven eftersom man i ett gruppboende har tillgång till personal med specialistkompetens. JAG anser för det första inte att det är förenligt med mänskliga rättigheter eller artikel 19 i FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättningar att på så sätt som Sjöquist föreslår tvinga människor till särskilda boenden. För det andra så upplever Föreningen JAGs medlemmar att kvaliteten i skräddarsydd personlig assistans är högre för dem än ett gruppboende. Peter Sjöquist visar på bristande kunskap om personlig assistans och tycks inte ha insikt i de värdegrunder som LSS vilar på. Även i det särskilda yttrandet skulle främst personkrets 1 och 2 drabbas av de föreslagna åtgärderna.

Möjlig ny reglering av schablonersättningen – bilaga 2

Även om förslaget om ny schablonersättning inte är ett konkret förslag så vill vi ändå lyfta några frågor kring detta. Vi håller inte med utredaren om att det främst är antalet assistenter som driver kostnader för administration och kompetensutveckling m.m. Kostnaderna för kompetensutveckling drivs lika mycket av assistansanvändarens funktionsnedsättningar och behov som av antalet assistenter. Personer med autism behöver skicka sina assistenter på kurs för att lära sig om just autism och personer med nedsatt kommunikation behöver skicka sina assistenter på kurs i exempelvis alternativ kommunikation. En annan person kan ha ett behov av assistenter med kunskap om särskild kost eller träningsmetoder. Personer med intellektuella funktionsnedsättningar behöver hjälp från en handledare eller erfaren assistent för att lära upp alla nya assistenter. Många av JAGs medlemmar har upp till fyra veckors dubbelgång varje gång en ny assistent börjar. Behovet av kompetens är en större faktor till att kostnaderna för kompetensutveckling ökar än antalet assistenter. Att det sen är fler assistenter som behöver gå kurser eller få tillgång till annan kompetensutveckling om assistansanvändaren har assistans fler timmar faller sig naturligt och är en bidragande faktor till att kostnaderna ökar. Vi kan också se att den föreslagna utformningen av assistansersättningen snabbt skulle utnyttjas av oseriösa anordnare genom att fler personliga assistenter anställs på deltid.

Att ersätta assistansomkostnader med ett fast belopp oberoende av antal assistanstimmar eller faktiska kostnader blir helt orealistiskt. Assistansomkostnaderna är till stor del beroende av antalet timmar med personlig assistans. Har man assistans all vaken tid så säger det sig själv att assistansomkostnaderna blir högre eftersom man har assistenten med sig i allt man gör. Har man dessutom dubbel assistans under hela eller delar av dagen så blir kostnaderna ännu högre. Förslaget skulle drabba personer med de mest omfattande behoven av stöd hårt samtidigt som det gynnar personer med mindre assistansbehov. Personer med omfattande behov och många timmars assistans skulle aldrig kunna åka på semester eller göra aktiviteter utanför hemmet medan personer med mindre behov och få assistanstimmar skulle få stor frihet. Föreningen JAG anser att det skulle vara helt orimligt att införa en sådan begränsning.

Däremot är den nuvarande schablonen orättvis och delar in assistansanvändare i lönsamma och olönsamma assistansanvändare beroende på hur assistanstimmarna är fördelade över dygnet och veckan. Ett högt antal OB-timmar gör en assistansanvändare mindre lönsam. Vi förespråkar en differentierad schablon som bygger på när assistanstimmarna är beviljade under dygnet eller veckan eller på redovisning av de faktiska assistanskostnaderna så som nu görs för personer med förhöjt timbelopp.

Avslutning

Syftet med utredningen är enligt direktivet att säkerställa assistansersättningens långsiktiga hållbarhet samtidigt som den enskildes rättigheter inom LSS värnas. Trots detta har utredningen lagt fram förslag som, om de blir verklighet, kommer att ha en stor negativ inverkan på assistansanvändares valfrihet,

självbestämmande och livskvalitet samt LSS grundprinciper. Vi hoppas verkligen att regeringen kommer att se det som utredaren inte sett – att en del av utredningens förslag kraftigt skulle försämra villkoren för de assistansanvändare som har de allra största behoven – och att dessa förslag inte genomförs.

Personlig assistans och LSS handlar om alla människors lika värde och att alla måste få möjlighet att leva jämlikt och delta i samhället. Utredningens förslag för samhällsdebatten och utvecklingen bakåt. Assistansreformen har inneburit förbättrade levnadsförhållanden för många människor och målen med LSS har till stor del uppnåtts. Personer med omfattande funktionsnedsättningar lever i mycket större utsträckning än för 20 år sedan självständiga liv och deltar i samhället. Sverige har lyckats med att genomföra en reform som garanterar frihet och mänskliga rättigheter. Många andra länder tittar på Sverige för att lära sig om personlig assistans och om hur rättigheter för personer med funktionsnedsättningar kan garanteras. Föreningen JAG har haft otaliga besök av politiker från andra länder som har för avsikt att införa personlig assistans i sina länder och som vill inspireras och lära sig av hur Sverige har gjort. Sverige har hittills varit ett föregångsland vad gäller personlig assistans och det får vi inte ändra på nu!

Föreningen JAG

Magnus Andén, ordförande Föreningen JAG

genom god man Cecilia Blanck

Föreningen JAG

Klara Södra Kyrkogata 1 • Box 16145, 103 23 Stockholm • Tel: 08-789 30 00 • Fax: 08-20 20 85
E-post: foreningen@jag.se • Hemsida: www.jag.se